

Милић Милићевић, *Српска војска : независни војни лист : (1908–1912)*, Међуопштински историјски архив Ваљево, Ваљево, 2024, 221 стр. : илустр. ; 24 см.

Друга половина 19. и почетак 20. века представљају период узлета српске периодике, нарочито стручних листова и часописа. Од друге половине 19. века па до краја Првог светског рата, или тачније од 1864. до 1920. године, у Србији и ван ње излазило је око 25 листова војне, или претежно војне садржине. Међу њима се као најстарији истиче лист *Војин*. Овај лист излазио је кратко, а убрзо се појављују *Ратник* и *Службени војни лист*. Оба ова војна гласила, први као месечник, а други као недељник, излазила су преко шест деценија.

Милић Милићевић, реномирани војни историчар, у својим истраживањима препознао је огромну важност ове теме. Велики број периодике посвећене војним питањима, који је 1908. године достигао 17 листова и часописа, указује на значај војске не само у вођењу рата и политичким питањима већ и у готово свим другим сферама друштвеног живота. Аутор је успео ми-

нуциозно да анализира огромну грађу више војних часописа који су излазили у поменутом периоду. Након ове анализе определио се да детаљно прикаже садржај и судбину часописа *Српска војска*. Дело Милића Милићевића представља јединствену анализу једног војног листа у нашој историографији. У питању је научна монографија праћена обимним научним апаратом и списком извора и литературе. Аутор није пошао лакшим путем да издвојено анализира поједине бројеве и њихов садржај, или да објави поједностављене библиографске податке за поједине текстове, већ се стрпљиво прихватио дуготрајне анализе, селекције и груписања градива, што је резултирало књигом која је пред нама. У њој су издвојене посебне целине које су резултат дубоког познавања материје која се односи на историју свих аспеката комплексне установе попут српске војске у 19. веку и почетком 20. века.

На почетку рукописа налазе се изјаве захвалности и увод. Књига је затим подељена на следећа поглавља: Увод или лична карта *Српске војске*, Уредници, сарадници и аутори *Српске војске*, Изглед, ценовник и начин дистрибуирања листа, Светска војно-политичка сцена и улога Србије у њој, *Српска војска* о руско-јапанском рату 1904–1905. године, Аустроугарска је наш непријатељ, Србија треба (мора) да буде војнички логор, Старешински кадар на страницама *Српске војске* (поглавље се састоји од два потпоглавља), *Српска војска* о родовима војске Србије (поглавље се састоји од пет потпоглавља), Стране и домаће војне новине и проналасци и оглашавање у листу. На крају се налазе прилози и извори и литература.

У уводу аутор се осврће на многобројну војну периодику и степен њене истражености. Ту посебну пажњу посвећује и подлиску, који није имао конзистентност, наводећи различите теме које су се у њему могле наћи. Такође наглашава и да су постојала два посебна броја: 1909 (поводом обележавања стогодишњице битке на Чегру) и 1912. године (поводом оснивања Друштва српског јединства).

Часопис је излазио у периоду од 1908. до 1912. године. Циљ му

је био патриотско васпитање војника и претресање опште и војне проблематике. Иницијални догађај за почетак излагања листа била је анексија Босне и Херцеговине. То је био последњи сигнал да је Краљевини Србији главни циљ уједињење Српства, чије би главно средство била војска.

Српска војска је био недељник, мада су ретко излазили и двоброји. Редакција се налазила у Дечанској улици бр. 20, накратко је била и у Кондиној и Улици краља Милана. Цена листа износила је 20 пара. Дистрибуција је вршена у седишту редакције, у неким радњама, а убрзо и у гарнизонима. Лист је обухватао осам страна, са појединим изузецима. Објављивао је фотографије, цртеже и карте. Поред тога, своје место ту су нашли и различити комерцијални огласи, пре свега упућени официрима као циљној групи. Међу огласима значајну групу чинили су огласи личне природе (умрлице и оглашавања веридби), као и књижевни огласи који су се односили на војну литературу. Свему овоме аутор је посветио посветио посебно поглавље.

У поглављу посвећеном уредницима и ауторима *Српске војске* Милић Милићевић дао је биографије уредника и сарадника (са изузетком Живојина Ми-

шића, чија је биографија свима веома добро позната) пуковника Светислава Исаковића, пуковника Светозара Радојчића и Косте Николића, фармацеута. Поред опширних биографија утемељивача листа, аутор је навео и имена најважнијих сарадника листа, као и разрешења већине псеудонима којима су потписани радovi и прилози.

У поглављу „Светска војно-политичка сцена и улога Србије у њој” аутор анализира низ текстова који се односе на политичку комбинаторику на европском континенту. У питању су како преводи страних аутора, тако и текстови домаћих аутора, који покушавају да објасне улогу Србије у тадашњој међународној ситуацији. *Српска војска* доноси и различите погледе на ривалства која су постојала између великих сила, као и на могуће савезе међу њима. Посебна пажња посвећена је кризама у Мароку и око Триполиса, као и одласку краља Петра у Петроград и односу Србије и Русије, према којима се лист крајње критички односи. Истовремено се наглашава потреба стварања савеза било приближавањем једном од великих савеза или сарадњом са државама на Балкану. Главним противником сарадници листа не сматрају Турску, већ Аустроугарску. Овом

питању аутор је посветио посебно поглавље књиге, као и питању руско-јапанског рата, коме је посвећено десетак текстова, како вести, тако и анализа тактике, оружја, припремљености војника, односа становништва и штампе...

Теме везане за официре и подофицире обрађене у *Српској војсци* односиле су се на неуједначеност у образовању командујућих кадрова, као и у социјалном положају. Писано је и о реформама униформе, као и о питању времена потребног за унапређење.

На следећим страницама аутор анализира текстове који се односе на родове војске – пешадију, артиљерију, коњицу и инжењерију. На почетку овог поглавља он истиче да је Србија имала највећи проценат болесних војника. Хоспитализованих је једино било више у Русији. Смртност је такође била велика. Ове податке аутор илуструје двема табелама.

Једно од обележја овог листа било је и праћење војно-техничких новина уведених у армијама развијених земаља. Време излажења *Српске војске* управо је тренутак када се Краљевина Србија убрзано наоружава. Све ове новине, међу којима и аутомобили, камиони, авиони и моторни

балони, праћене су извештајима или обимнијим студијама. Посебна пажња посвећена је митраљезима. Поред напретка у наоружању, *Српска војска* пише и о помацима у логистици (побољшање исхране и смештаја војника). Све то аутор помно анализира у посебном поглављу.

На крају рукописа налазе се прилози. У питању су текстови које је изабрао аутор сматрајући да ће заинтересовати читаоца и на најбољи начин представити *Српску војску*. Први прилог носи наслов „Српска кћи, жена и мајка“, за њим следе Списак повереника *Српске војске*, „Наша пошта“, „Неумесна практика“, „Предложене измене у коњичкој терминологији“, „Јапанска војничка песма“ и „Прокламација 1. армије кинеским становницима“. На крају монографије налазе се илустрације и белешка о аутору.

Осим што је иновативан у тематском погледу, рукопис је

квалитетан због добре истражености теме, илустративности и свеобухватног садржаја. Аутор је вршио обимна истраживања у Народној библиотеци Србије, у којој се налази највећи део бројева *Српске војске*. Такође, истраживања је вршио и у Војном архиву у Београду. Важну изворну основу пружила су и обимна истраживања оновремене публицистике, као и савремене релевантне и расположиве литературе.

Сматрам да је књига др Милића Милићевића *Српска војска* садржајна, квалитетна и да ће дати незаобилазан научни допринос проучавању српске војне историје, као и српске периодике у прошлости. Радо је препоручујем стручној и широј читалачкој јавности.

др Гордана Гарић Петровић